

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО ЦИФРОВОГО САМВИДАВУ)

Анотація

Статтю присвячено дослідженню жанрових особливостей і творчого потенціалу сучасної української літератури, яка має форму цифрового самвидаву. У дослідженні використано герменевтичний, компаративний, системно-структурний і структурно-функціональний методи, а також концептуальний, сюжетно-образний, проблемно-тематичний аналіз, текстуально-аналітичний метод «уважного читання» для прочитання архетипного і кодового змісту текстів та ін.

Наразі в Україні є понад 10 літературних цифрових самвидавних ресурсів. Проте реальний вплив на літературний процес мають прозові ресурси «Букнет» та «Аркуш», які дають можливість авторам комунікувати з читачами за допомогою цифрового самвидаву.

На творчість сучасних українських авторів мають вплив п'ять факторів: 1) класичний український і світовий канони; 2) постмодерн як у літературі, так і на соціальному та світоглядному рівнях; 3) масова література Російської Федерації; 4) переклади і сучасні західні літературні зразки; 5) інтернет та комунікація з читачем. У контексті цифрового самвидаву кожен із цих факторів має свою специфіку. Особливо потужним є вплив кінематографу на масову літературу, що може проявлятися як у вигляді тиражування шаблону (спрощення), так і в формі системного сюжетного і психологічного ускладнення текстових структур.

Нині цифровий самвидав представлений всією палітрою жанрів: від фантастичних (наукова фантастика, фентезі, містична проза тощо) до реалістичних (історичний, любовний, соціальний, психологічний роман, детектив, трилер та ін.), а також літератури для дітей та юнацтва. У кожному жанрі бачимо оригінальні твори, що якісно

не поступаються опублікованим за посередництвом видавництв. Останнє дає можливість говорити про появу в Україні письменників, які можуть бути «інді-авторами», що відповідає глобальним змінам у книговидаванні.

Ключові слова: цифровий самвидав, інді-автори, електронна книга, мережева література, сучасна українська література.

Аннотація

В статье исследуются жанровые особенности и творческий потенциал современной украинской литературы, представленной в форме цифрового самиздата. В исследовании использованы герменевтический, компаративный, системно-структурный и структурно-функциональный методы, а также концептуальный, сюжетно-образный, проблемно-тематический анализ, текстуально-аналитический метод «внимательного чтения» для прочтения архетипного и кодового содержания текстов и др.

Сейчас в Украине насчитывается более 10 литературных цифровых самиздатских ресурсов. Однако реальное влияние на литературный процесс имеют прозаические ресурсы «Букнет» и «Аркуш», дающие возможность авторам коммуницировать с читателями с помощью цифрового самиздата.

На творчество современных украинских авторов влияют пять факторов: 1) классический украинский и мировой каноны; 2) постмодерн как в литературе, так и на социальном и мировоззренческом уровнях; 3) массовая литература Российской Федерации; 4) переводы и современные западные литературные образцы; 5) интернет и коммуникация с читателем. В контексте цифрового самиздата каждый из этих факторов имеет свою специфику. Особенно сильно влияние кинематографа на массовую литературу, что может проявляться как в виде тиражирования шаблона (упрощения), так и в форме системного сюжетного и психологического усложнения текстовых структур.

Сейчас цифровой самиздат представлен всей палитрой жанров: от фантастических (научная фантастика, фэнтези, мистическая проза

и т.д.) до реалистических (исторический, любовный, социальный, психологический роман, детектив, триллер и др.), а также литературой для детей и юношества. В каждом жанре присутствуют оригинальные произведения, качественно не уступающие опубликованным в издательствах. Последнее дает возможность говорить о появлении в Украине писателей, которые могут быть «инди-авторами», что соотносится с глобальными изменениями в книгоиздании.

Ключевые слова: цифровой самиздат, инди-авторы, электронная книга, сетевая литература, современная украинская литература.

Abstract

The article is devoted to the study of genre features and creative potential of modern Ukrainian literature, which has the form of digital self-publishing. The study used hermeneutic, comparative, system-structural and structural-functional methods, as well as conceptual, plot-image, problem-thematic analysis, text-analytical method of “careful reading” to read the archetypal and code content of texts and others.

Currently, there are more than 10 literary digital self-published resources in Ukraine. However, the prose resources “Booknet” and “Arkush” have the real influence on the literary process. Both allow authors to communicate with readers through digital self-publishing.

Five factors influence the work of modern Ukrainian authors: 1) the influence of classical Ukrainian and world canons; 2) the influence of postmodernism both in the literature and at the social and ideological levels; 3) the influence of mass literature of the Russian Federation; 4) the influence of translations and modern European literature; 5) the influence of the Internet and communication with the reader. In the context of digital self-publishing, each of these factors has its own specifics. The influence of cinema on mass literature is especially powerful. This can be manifested as a replication of the template (simplification), and in the form of systemic plot and psychological complication of textual structures.

Today, digital self-publishing is represented by a whole range of genres: fiction (science fiction, fantasy, mystical prose, etc.), realism (historical, romantic, social, psychological novel, detective, thriller, etc.),

and literature for children and youth. In each genre we see original novels that are not inferior in quality to those published through publishing houses. The latter makes it possible to talk about the emergence of writers in Ukraine who can be “indie authors”. That corresponds to the global changes in book publishing.

Key words: digital self-publishing, indie authors, e-book, online literature, modern Ukrainian literature.

Вступ

Сучасний світ постійно змінюється, що позначається на літературі і мистецтві та їхньому сприйнятті аудиторією. Актуальним процесом є взаємовплив між автором та аудиторією, що може суттєво позначитися на структурі, тематиці і проблематиці нових художніх творів, а також їхній популярності серед читачів. Це у свою чергу впливає на інших авторів, які прагнуть триматися тренду. І таким чином вибудовується новий літературний канон, актуальний для сучасного світу.

Сучасні тенденції розвитку та зміни літератури і культури насамперед позначаються на найбільш відкритому інформаційному просторі – мережі інтернет, оскільки там автор може максимально проявити свої творчі здібності. В країнах Європи та США питання, пов'язані з самвидавною публікацією авторів та впливу цих процесів на культурний простір широко обговорюються, проте в Україні ця тема є недооціненою і їй не приділяється належна увага. Здебільшого автори наукових статей вказують на загальний «низький рівень» творів, опублікованих у мережі інтернет, і тому їхній аналіз не вважається перспективною справою. Однак подібне системне ігнорування великого масиву оприлюднених текстів, які мають свою аудиторію і впливають на читачів, на мою думку є не лише нехтуванням важливими процесами розвитку сучасної літератури, але й несвідомою деформацією самого літературного процесу, оскільки якісні твори не аналізуються виключно через те, що були опубліковані у мережі, а не вийшли друком за посередництва якогось видавництва.

У західному літературознавстві вже існує термін «інді-автори». Він використовується на позначення письменників, які публікують свої твори без посередництва видавництв. Проте це не означає, що їхні твори мають гіршу якість підготовки до видання чи меншу літературну цінність, ніж типовий видавничий продукт. В Україні цей термін не є узвичаєним, оскільки для його застосування потрібно визначитися хоча б з мінімальною кількістю імен сучасних письменників, які б могли бути такими «інді-авторами».

Також велика термінологічна плутанина існує з визначенням самого різновиду літератури, опублікованої у мережі інтернет. «Дігiтальна», «вiртуальна», «електронна» література – по суті різні назви одного і того самого явища, які повністю його не визначають. Окремо можна говорити про «мережеву літературу», яка не може бути адекватно перенесена на папір і повноцінно існує тільки в електронному форматі. Однак навіть це визначення часто застосовується до творів, які мають лише текстове відображення, що створює ще більший термінологічний хаос.

На мою думку, найкраще на позначення творів, опублікованих авторами у мережі інтернет, підходить термін «цифровий самидав» (за М. Женченко), оскільки саме він найбільш чітко визначає специфіку і суть процесу. Цифровий самидав наголошує на тому, що видання не є звичайним розміщенням тексту в мережі і по суті в якісному прояві повторює всі видавничі етапи підготовки твору до публікації, які здійснюється автором самостійно, що є типовою діяльністю інді-авторів.

В Україні не так багато дослідників вивчали творчість авторів, які публікуються у мережі інтернет, та проблему цифрового книговидання. Еволюційно тема цифрового видання мала в Україні такий розвиток наукового інтересу: типологія й поетика мережевої літератури – Ю. Завадський (2006), жанрові і стилістичні особливості літератури в інтернеті – Г. Бандальер (2007), стереотипність і шаблонізація сучасної масової культури як ознака сучасної глобалізації – Т.П. Руда (2008), формальний бік зміни електронних текстів та їхніх структур – Н. Герасименко (2010), сам

видав як перспективний напрям для традиційного книговидання – І.В. Кузьмук (2014), аналіз сучасного українського видавничого ринку з урахуванням соціального і психологічного аспектів – А. Лозинський (2015), комунікативний аспект взаємодії між автором і читачем – Л.А. Чередник (2017), комунікація між творчими поколіннями і вплив постмодерну на творчість молодого покоління в українській літературі – Н.І. Гаврилюк (2018), специфіка стилістики інтернет-щоденників та їхні психологічні контексти – С.А. Шпетна (2019), аналіз літературної діяльності популярних блогерів та тексти авторських спільнот – М.А. Кухтик (2020).

Найбільше ж нині досліджується українська сучасна поезія: експериментальна поезія – Ю.М. Починок (2015), Х.Б. Павлюк і П.О. Кондрацька, (2016); поетичні твори, написані в різній стилістиці відповідно до психотипів їхніх авторів і комунікації з читачами, – М.М. Данилевич і О.З. Брожина (2019); візуальна поезія – О. Пожарицька (2021).

Наразі найбільш вагомими дослідженнями літератури у цифровому форматі в Україні є роботи М. Женченко (2018), яка здійснює ґрунтовний аналіз змін на видавничому ринку США та європейських країн і можливості реалізації цих тенденцій на пострадянському просторі.

Окремий матеріал Н.С. Подоляки і Д. Теницької (2019) присвячений сайту Український Авторський Портал, та у ньому більше аналізується функціонал сайту, аніж його змістовне наповнення.

Важливим є те, що переважна більшість наявних наукових робіт присвячена аналізу формальних відмінностей творів, опублікованих в інтернеті, від творів, опублікованих у традиційний спосіб, постмодерним реалізаціям і творчим феноменам, інтертекстуальності, гіпертекстуальності, ігровому аспекту, а також загальному осмисленню проблеми цифрового самвидаву та його потенційного впливу на традиційне книговидання з акцентом на змінах саме у видавничій справі. Натомість дослідження тематики, стилістичних особливостей, психологічних та комунікативних

процесів, актуалізованих цифровим самвидавом, і його вплив на творчість самих авторів та їхню аудиторію є фрагментарними і поодинокими. Навіть серед тих письменників, чия творчість було досліджено, бачимо деперсоналізований підхід (важливість явища і змін, а не осіб письменників, на відміну від дослідження творів, опублікованих традиційно), або звертається увага на твори тих авторів, хто став відомим завдяки своїм друкованим публікаціям, а нині експериментує з цифровим друком; чи коли письменниками стають блогери, що є окремою сферою реалізації відомої людини. Зважаючи на те, наскільки впливовим є цифровий самвидав у наш час, необхідність осмислення цього явища та його особливостей втілення саме на українському ґрунті є надважливим.

Метою цієї статті є дослідження жанрових особливостей і творчого потенціалу сучасної української літератури, яка має форму цифрового самвидаву. Для реалізації цієї мети потрібно:

- визначитися з літературними цифровими самвидавними ресурсами, які мають реальний вплив на літературний процес в Україні;
- дослідити впливи світових тенденцій на український цифровий самвидав і трансформацію літературного канону;
- проаналізувати наявну інформацію щодо різноманітності жанрів, стилістичних і тематичних особливостей у творах авторів цифрового самвидаву в контексті комунікації з читачами, взаємовпливів та психологічних викликів;
- окреслити коло українських письменників, які можуть бути «інді-авторами» на сучасному історичному етапі.

Методологія і методи дослідження

У дослідженні використано герменевтичний, компаративний, системно-структурний і структурно-функціональний методи, а також концептуальний, сюжетно-образний, проблемно-тематичний аналіз, текстуально-аналітичний метод «уважного читання» для прочитання архетипного і кодового змісту текстів та ін.

Результати та дискусії

За останні 25 років в Україні було створено трохи більше 10 сайтів, на яких автори можуть розмістити свої твори. Більшість із них не є привабливими для читачів і мають системні проблеми з модерацією або не дають достатньої свободи для авторів. Читачами на цих ресурсах здебільшого є самі автори.

Значна частина ресурсів створені суто для публікації поезії: «РОЕТУКА»⁵ (україномовний) публікація відбувається за допомогою модератора, твори класиків і сучасників упереміж; «Клуб поезії»⁶ (двомовний) має застарілий дизайн, наразі залишається найпопулярнішим сайтом серед поетів, нині щоденно на ньому публікують близько 100 віршів, загалом у базі – понад 900 тисяч віршів; «Вірші про кохання та життя – «OnlyArt»»⁷ (україномовний) публікація відбувається за допомогою модератора, твори класиків і сучасників упереміж; «Poetree»⁸ (україномовний) має сучасний дизайн, але незручну навігацію, тому не є привабливим для читачів.

Сайти для публікації поезії і прози: «Поетичні майстерні»⁹ (україномовний) має застарілий дизайн, незручну навігацію, відсутнє жанрове групування творів; «Проба Пера»¹⁰ (двомовний) досить зручний дизайн, твори згруповані по жанрах, проте класика і сучасники разом, нині на сайті майже немає активних авторів; «Літота»¹¹ (двомовний), відсутнє жанрове групування творів, навігація для читачів дуже складна, хоча сайт створено на новій платформі.

Окремо стоїть сайт «Український Авторський Портал»¹² (двомовний), створений за аналогом книгарні. У каталозі відокремлені від інших лише художні видання без визначення жанрів. З 2020 року сайт не оновлювався.

⁵ Рік запуску – 1998; режим доступу: <http://poetyka.uazone.net/>

⁶ Рік запуску – 2003; режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua>

⁷ Рік запуску – 2011; режим доступу: <https://onlyart.org.ua/>

⁸ Рік запуску – 2017; режим доступу: <https://ua.poetree.club/>

⁹ Рік запуску – 2006; режим доступу: <http://maysterni.com>

¹⁰ Рік запуску – 2008; режим доступу: <https://probapera.org/>

¹¹ Рік запуску – 2019; режим доступу: <https://litota.com.ua/>

¹² Рік запуску – 2020; режим доступу: <https://book-ua.net/>

Найбільшу увагу привертають три наступні сайти українського цифрового самвидаву, кожен з яких має свою специфіку та історію:

1) «Гоголівська академія»¹³ (україномовний), засновники – видавництво «Зелений пес». Сайт тривалий час був чи не єдиною популярною платформою українського цифрового самвидаву, хоча мав дуже незручну структуру, яка не дозволяла публікацію романів і повістей, бо їх доводилося ділити на багато частин. Тому найкраще могли реалізувати себе там поети й автори мініатюр та оповідань. Сайт був сильно залежний від думки тусовки, яка сповідувала постмодерний світогляд, що дуже швидко стало причиною відходу від сайту всіх інших молодих авторів, які не користувалися методологією і творчим інструментарієм, типовим для авторів «сучліту». Також важливо, що на цьому сайті читачами були самі письменники. Хоча в базі міститься майже 50 тисяч творів, наразі сайт майже покинутий навіть авторами і не має впливу на літературний процес.

2) «Букнет»¹⁴ (україномовний), засновники – приватні підприємці. Літературний портал має три інші гілки на окремих платформах – російськомовну, англomовну та іспаномовну. Зручний інтерфейс, можливість публікації творів будь-якого обсягу, але рекламна підтримка надається насамперед романам, оскільки автор може набути комерційного статусу й отримувати гроші за продані електронні примірники своїх книг. На сайті багато читачів, орієнтованих саме на читання великих творів. Читацька аудиторія стабільно зростає і наразі досягає понад 20 тисяч активних читачів щоденно. Авторський склад – близько тисячі авторів. Поки це єдиний україномовний проект, який має монетизацію, а письменник може заробляти на публікації своїх творів без посередництва видавця.

3) «Аркуш»¹⁵ (україномовний), засновники – група авторів. Літературний сайт було створено ініціативною групою на протигагу порталу «Букнет», де значну частину найвищих рейтингових позицій зайняли шаблонні романи. За пів року на сайті зареєструвалося понад

¹³ Рік запуску – 2005; режим доступу: <http://www.gak.com.ua/>

¹⁴ Рік запуску – 2018; режим доступу: <https://booknet.com/>

¹⁵ Рік запуску – 2021; режим доступу: <https://arkush.net/>

200 авторів. Сайт активно розвивається, має зручний інтерфейс для читання і в майбутньому зможе конкурувати з іншими вже існуючими і новими самвидавними українськими платформами. Наразі авторська команда займається залученням читачів та формуванням спільноти.

Саме на основі аналізу творів, розміщених на сайтах «Аркуш» і «Букнет», як найбільш впливових україномовних прозових ресурсах, може бути здійснене дослідження українського цифрового самвидаву на сучасному історичному етапі.

У сучасній українській літературі можемо бачити такі потужні впливи, які формують її сьогоденне обличчя:

- 1) вплив класичного українського і світового канонів;
- 2) вплив постмодерну як в літературі, так і на соціальному та світоглядному рівнях;
- 3) вплив масової літератури Російської Федерації;
- 4) вплив перекладів і сучасних західних літературних зразків;
- 5) вплив інтернету та комунікації з читачем.

Кожен із цих факторів має свою специфіку та історичну основу.

Вплив класики є традиційним для нашої літератури і може бути як прямим (у формі наслідування), так і зворотнім (у формі відкидання і протесту). Водночас класика міцно ввійшла у масову культуру, особливо це стосується знакових постатей ХХ ст., таких як Л. Костенко, В. Симоненко, В. Стус тощо. Їхні твори стають основою для візуалізацій, а цитати є надбанням інтернет-спільноти. Водночас на формування самого новітнього канону навіть за такої умови класики мають вельми слабкий вплив. Тільки окремі молоді письменники, які «доросли» до досить високого рівня майстерності, віднаходять себе у класичному каноні і можуть дискутувати з реалізованими у ньому ідеями і користуватися методами і техніками роботи з текстом.

Окремо потрібно розглядати постмодерний вплив на стилістику українських авторів. Якщо наприкінці ХХ ст., коли постмодерн тільки завойовував український культурний простір, він був трендом, то наразі мода на нього майже вичерпала себе. Письменники, які багато зробили для розвитку постмодерну в Україні (О. Забужко,

В. Винничук, Ю. Андрухович, І. Карпа тощо), часто зрозумілі досить обмеженому колу читачів, які насамперед прагнуть складної стилістики та гри як основи канону, який не можна порушувати. Або ж самі стають образами масової культури, як, наприклад, С. Жадан та М. Кідрук, селфі з якими частина фанклубу цінує більше за саму творчість авторів. При тому значний відсоток читачів, які читають українською, не сприймає стилістику «сучліту» (історична самоназва), не знає його представників і знакових творів. Ця аудиторія тяжіє до сучасного жанрового поділу творів (фантастика, фентезі, детектив, трилер, любовний роман тощо), який не могла дати їй постмодерна література, що являла собою досить міцний моноліт, де форма твору переважала над сюжетом, а часто і над змістом.

На відміну від України пострадянського періоду, у Російській Федерації жанрова література мала потужний розвиток. Це нерідко відбувалося за рахунок переманювання українських авторів у простір, лояльний до масової літератури різного ґатунку – від пригодницько-інтелектуального роману до іронічного детективу для найменш вибагливих читачів. Українська література перших двох десятиліть після відновлення незалежності конкурувати з російськомовною жанровою літературою не могла з об'єктивних причин, що зумовило виховання потужної читацької звички щодо того, якою має бути масова література у нашому культурному просторі. Проте вже після 2010-го року в російськомовній літературі спостерігається деградація через ставку провідних видавництв на твори, написані за шаблонами, та використання роботи «літературних негрів» у видавничих проектах, сформованих «під псевдонім». Талановиті автори відходять від друкованої літератури, шукаючи можливості прямого виходу на читача без видавничої світоглядної цензури та реалізації себе за допомогою цифрового самвидаву. У цей час частина авторів змінює мову на рідну українську або англійську. Початок російсько-української війни значно прискорює ці процеси, оскільки в Україні серед творчої молоді потужно актуалізуються процеси національного самоусвідомлення.

Водночас світоглядна цензура «сучліту» залишається і часто використовується під час відбору україномовних творів до друку, що значно сповільнює розвиток сучасної жанрової літератури в Україні і зумовлює подальший вододіл між так званими «професійними письменниками» та «самвидавом», а також відмежовує молодих авторів від класики та її канону. Наслідки цієї проблеми сильно відчутні і сьогодні та поки не є подоланими навіть мінімально, що провокує майбутню кризу поколінь за відсутності адекватної комунікації між ними.

Також важливо, що через значимі історичні події та подальшу російсько-українську війну масова українська література в цілому поступово відходить і від російських впливів. Це стосується як самих письменників, так і читацької аудиторії. Наприклад, популярні в Російській Федерації жанри іронічного детективу та Літ-РПГ зовсім не цікаві українській аудиторії. Вивчення ж великого корпусу самвидавних текстів показує майже повну відсутність проімперських ідей і сюжетних конструкцій у романах і повістях молодих українських авторів, що є типовим для російських авторів того ж покоління.

Вплив сучасного західно-європейського канону, літератури США тощо на сучасну українську літературу є дуже потужним і має кілька аспектів. Дуже часто знакові твори іноземних авторів потрапляють у наш простір після їхньої екранізації. Це зумовлено тим, що український видавничий ринок не розвинений, а реклама і промоція не використовуються видавництвами як ефективні інструменти для просування книги. Тому для успішних продажів українського перекладу світових бестселерів потрібна зовнішня реклама, якою найчастіше і стає закордонна екранізація.

Тотальна перевага україномовних перекладів над оригінальними україномовними творами в усіх жанрах (часто перекладна книга має й значно меншу вартість порівняно з книгою українського автора) створює суттєвий дисбаланс на вітчизняному книжковому ринку і також впливає на читацьке сприйняття тексту. Оскільки наразі глобальною тенденцією є відхід від постмодерних ігор у мистецтві

і повернення сюжетної складності та сакральності (зокрема, пафосу як методу), то саме це поступово стає новим світовим каноном, який читачі підсвідомо шукають у нових творах.

Окремо у цьому контексті потрібно дослідити взаємовплив кінематографу і сучасної літератури. Сучасне кіно (у повнометражному, телевізійному і серіальному форматах) бере від книги психологічну складність і смислову насиченість, персонажі стають яскравими особистостями, а не шаблонними чи типовими, активно використовуються внутрішній монолог, метафоризація і символіка, – що є типовим для літератури, стає так само звичним і для сучасного кінематографу. В якості прикладів можна навести кілька серіалів, які мають світову популярність: психологічний трилер «Чорний список» («The Blacklist», 2013-2021) із дуже складною сюжетною структурою і драматургією та історичні драми «Величне століття. Роксолана» («Muhteşem Yüzyıl», 2011-2014) і «Величне століття. Нова володарка» («Muhteşem Yüzyıl Kösem», 2015-2017), де бачимо не лише яскравих персонажів, складну конфліктну драматургічну структуру, але й активне використання метафор і символіки від монологічної і діалогічної мови персонажів до будови самого кадру. Ці серіали нового типу дуже серйозні, хоча й не позбавлені окремих гумористичних вкраплень (на противагу постмодерним творам, де все навпаки), мають національну або загальнолюдську основу, підкріплену потужною актуалізацією архетипів.

Подібні глобальні зміни у творенні масового кіно значно впливають на всю кіноіндустрію, приводячи у неї формат інтелектуальної розваги і смислову глибину новітніх творів не фестивального типу, що ще більше позбавляє постмодерн завойованих раніше світоглядних позицій. Ця тенденція еволюційно позначається навіть на рівні екранізацій коміксів та сюжетного відтворення комп'ютерних ігор.

Проте, вплив сучасного кіно на літературу значно більший. Відповідаючи на виклики часу, у світі змінюється базова композиційна структура сучасного роману, який тепер здебільшого починається не з експозиції, а з зав'язки, має кількарівневу або «каскадну»

кульмінацію, багато сюжетних ліній і головних героїв. Збільшується смислова насиченість тексту та його ємність, коли сучасний автор намагається за допомогою меншої кількості слів сказати більше, ще й так, щоб усе це було максимально відчуте читачем та побачене ним ніби «на власні очі». Саме тому одними з найвищих оцінок від читачів стають означення «жити у творі» та «бачити твір як кіно». Якісні сучасні літературні твори стають складними, не втрачаючи своєї сюжетної динамічності, яскравими (видовищність кіно у перекладі на мову літератури), потребують повного емоційного занурення читача у текст.

Водночас бачимо протилежний процес, коли сучасні романи схожі на переказ побаченого на екрані. У них присутні голий сюжет, мінімум психології та складності на будь-якому рівні, а персонажі – часто шаблонні і типові для обраного жанру чи сюжету, не мають психологічного розвитку.

Ці дві тенденції борються у всьому світі, й в сучасному культурному просторі України бачимо такі ж процеси, які повністю втілилися саме на рівні цифрового самвидаву. Причина в тому, що українська друкована література досі перебуває під впливом постмодерну, не має повного жанрового спектру (особливо це стосується прогалін у фантастичному сегменті) і значно відстає від світових тенденцій, що зумовлено виключно видавничою політикою, а не неспроможністю українських авторів на сучасному історичному етапі до написання різножанрових творів.

Під час дослідження цифрового самвидаву на базі провідних інтернет-ресурсів «Букнет» та «Аркуш» спостерігаємо залежність авторів від того, до якого типу кінематографічного впливу вони схиляються. Якісний варіант кінематографічності, який призводить до ускладнення твору, притаманний авторам, які визначають цифровий самвидав як один із форматів своєї комунікації з читачами та використання можливостей сучасного світу. Вони так само багато працюють над текстом твору, як і їхні колеги, орієнтовані виключно на паперовий друк, при тому пишуть значно швидше і менше переробляють текст. Натомість автори, які

тяжіють до кінематографічного спрощення, ставляться до тексту свого твору недбало, що стає причиною як досить високого рівня мовної безграмотності, так і сюжетної аморфності і пласкості. Вони вважають, що головне у творі – сюжет та емоції читача, а не грамотність і досконалість тексту. Хоча саме поспіх під час написання твору, слабке занурення у сюжет самого автора та використання шаблонів позбавляє їхні твори унікальності, і через те читацька цікавість до них є нетривалою, бо до такого знеособленого твору немає ані бажання, ані сенсу повертатися.

Цікавою є причина популярності таких знеособлених творів саме у форматі самвидаву. Сучасні інтернет-платформи дають можливість автору не лише публікувати свій твір повністю, але й «у процесі написання». І саме такі твори, які пишуться «в процесі», користуються значно більшою популярністю у читача, їх частіше бачать у рейтингах, оцінюють і коментують. Призвичаюючись до публікації фрагментів роману одразу після написання, нерідко автори швидко виснажуються емоційно і стають неспроможними до створення глибоких і складних творів. Водночас саме такий формат написання великого твору дуже сильно залежить від активності читачів, які коментують написане і тим самим можуть сильно впливати на творчий процес письменника. Якщо ж читацька активність недостатня, або коментарі мають критичний характер, це може стати причиною творчої депресії автора та його відмови закінчувати твір. Окрім того, не лише в літературі історично склалося, що прості твори значно швидше збирають аудиторію (хай назавтра вона забуде прочитане), що робить шаблонні романи більш популярними і ситуативно комерційно успішними.

Це великий психологічний ризик, на який молоді автори йдуть не завжди свідомо, прагнучи реалізувати себе, оминати видавничу цензуру і знайти свою аудиторію за допомогою цифрового самвидаву. Для зібрання аудиторії їм доводиться опановувати рекламу, маркетинг та дизайн. Візуалізації до твору, буктрейлери та обкладинки самвидавних книг автори часто роблять самі, і вони нерідко не поступаються зробленому у видавництвах.

Важливо зауважити, що існує досить велика група читачів, які читають книгу для власної самореалізації, оскільки для них важливий процес впливу на автора. Їхні коментарі та зауваження, найімовірніше, будуть враховані письменником у новій книзі, яка пишеться «тут і зараз». Це дасть читачам ще більше задоволення від реалізації власної потреби, ніж від самого літературного твору. Не будучи письменниками, вони відчують співпричетність і підсвідомо стають співавторами твору. Наскільки така синкретична творчість є цінною і відображає творчий задум автора, його світогляд та ідеї – питання, яке потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Публікація твору у форматі цифрового самвидаву часто впливає і на його композицію і структуру. Поділ на розділи, коли кожен розділ є окремою сюжетною одиницею і створює унікальний ритм сюжетного та ідейного розгортання твору, у цифрових самвидавних творах дуже часто підмінений поділом на фрагменти, які також називаються «розділами» або «главами». Ці «розділи» не є сюжетними одиницями, через що текст сприймається як потік подій, і їхній поділ зумовлений швидкістю написання твору та періодичністю його публікації, а не авторським задумом.

Впливає публікація «в процесі» і на сам текст. Нерідко самвидавні твори насичені зайвими подробицями та повторами (особливо описом емоцій і коментарями подій від самих персонажів, наприклад, як у творі «Вовк-утікач»¹⁶), не помітними під час фрагментарного читання протягом кількох місяців (публікація такого твору зазвичай займає від двох до десяти місяців). Для завершеного ж твору така велика кількість інформаційного шуму і несуттєвих подробиць значно знижує літературну цінність твору і гальмує сюжет, тому такі романи найкраще читають читачі, звиклі до сприйняття твору в процесі написання, а після завершення вони мало кому цікаві.

Нерідко цифровий самвидав задає й обсяг твору, оскільки найкраще наразі читають романи обсягом від 5 до 10 авторських

¹⁶ Ірен Неппі «Вовк-утікач» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/vovk-utkach-b60093>

аркушів (200-400 тис. зн. з пробілами). Цей стандарт обсягу був заданий провідними видавництвами ще 15 років тому для оригінальної україномовної книги і на нього досі орієнтується читач. Саме такий обсяг мають 80% від усіх опублікованих на «Букнеті» романів. У світі ж подібна залежність від обсягу не спостерігається.

У прагненні підлаштуватися під читацькі очікування молоді автори нерідко звертаються до написання роману від першої особи. В авторській спільноті помилково вважається, що так набагато легше описувати емоції, а читачам асоціювати себе з головними героями твору. Потрапляючи у цю пастку, навіть талановиті автори тривалий час не ризикують вдаватися до творчих експериментів на рівні зміни форми оповіді, стилістики чи жанру, оскільки бояться втратити зібрану аудиторію. На прикладі твору «Королівська кров»¹⁷ можна бачити, як талановита молода авторка вводить інші сюжетні лінії, але так само пише їх від першої особи.

Через тривалу залежність сучасної української літератури від російськомовного культурного простору і тих процесів, які в ньому відбувалися, переважна більшість сучасних молодих авторів, які працюють у масових жанрах, починала писати російською і тільки потім свідомо переходили на українську мову. Тому і сьогодні значна частина самвидавних авторів навчається писати українською мовою, а їхні перші публікації українською насправді є авторськими перекладами, що вельми помітно в їхніх творах. Через глобальність цієї проблеми питання багатства мови, чіткого використання слів та грамотності набуває психологічного характеру. Автори, які прагнуть бути професійними, активно працюють над самовдосконаленням, об'єднуються у творчі групи для покращення свого рівня майстерності і взаємодопомоги, а їхні опоненти, схильні до роботи з шаблонами, нівелюють значення грамотності і мовного багатства.

Оскільки на «Букнеті», найбільшому порталі українського цифрового самвидаву, домінуючим є жанр любовного роману (реалістичного й у фентезійних декораціях – у шаблонному

¹⁷ Ана-Марія Еріш «Королівська кров» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/korolvska-krov-b211148>

форматі), можна говорити про початок типового еволюційного процесу становлення масової літератури. Середньовічні любовні романи дали важливий поштовх для первинного розвитку масової літератури і зацікавлення читацького загалу книгою, яка може бути не лише інтелектуальною. І повернення саме до літератури подібного типу спостерігаємо доволі часто у моменти зламу канону і переходу на новий рівень самоусвідомлення як самих письменників, так і читацької аудиторії.

Щось подібне відбувалося у 90-ті роки ХХ ст. на пострадянському просторі, коли любовний роман мав формат покет-бука, де майже на всіх обкладинках були зображені головні герої книги – зазвичай закохана пара. Ці видання були російськомовними перекладами, але їхній вплив на аудиторію виявився настільки потужним, що відчувається по сьогодні. Підсвідомо продовжуючи традиції літератури формату покет-бук, молоді українські автори беруть псевдоніми, схожі на закордонні; сюжети їхніх творів часто відбуваються не в Україні; герої реалістичних творів мають закордонні імена; а обкладинки електронного самвидаву подібні до покет-буків кінця минулого століття, щоправда, мають значно вищу якість й естетично більш привабливі, ніж їхні аналоги тридцять років тому. Від цього формату у творах сучасного цифрового самвидаву бачимо також тиражування сюжету, коли дія розвивається за шаблоном любовних стосунків незалежно від жанру – «ректор – студентка», «бос – підлегла», «правитель – його наречена» тощо, що є стереотипною парою «Принц – Попелюшка», але у дещо осучасненому вигляді.

Будучи локомотивом для масової літератури, любовний жанр, хай і шаблонного формату, збільшує кількість читачів (у нашому випадку україномовних) і дає можливість для паралельного розвитку інших жанрів. Створення сайту «Аркуш», на якому майже немає любовних романів, та й розвиток творів насамперед соціально-психологічного, детективного, історичного і фантастичного напрямків на самому «Букнеті» свідчать про перехід сучасної української літератури на нову еволюційну сходинку саме завдяки цифровому самвидаву.

Таким чином, нині сучасний український цифровий самвидав представлений повним спектром жанрів. Серед молодих письменників можна назвати тих, хто можуть бути «інді-авторами» в Україні:

1) у фантастичних жанрах – наукова фантастика (Д. Гребельник «Сьомий Релікт»¹⁸, Н. Дев'ятко «Чорний камінь»¹⁹); бойова фантастика (Лія Лег «Слідом за птахами»²⁰); постапокаліпсис (Лаванда Різ «Уламки паралелі»²¹); містична проза (І. Ярошенко «Мереживо снів»²²); альтернативна історія (Н. Коваль «Таємниця старовинного дзеркала»²³); пригодницьке фентезі (М. Давидкін «Війна чемпіонів»²⁴, В. Вирова «Коли каміння заговорить»²⁵); етнічне фентезі (Айя Нея «Нетжеру»²⁶, Н. Сеньовська «Прокляття Лади»²⁷); фентезійний детектив (Т. Юр'єва «Принцип Мебіуса»²⁸); міське фентезі (О. Усенко «Багряна»²⁹, Я. Мартин «Доля чаклунки»³⁰); епічне фентезі (Н. Коваль «Легенда про втрачене князівство»³¹); темне

¹⁸ Гребельник Дар'я «Сьомий Релікт» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/11>

¹⁹ Дев'ятко Наталія «Чорний камінь» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/chornii-kamn-b282698>

²⁰ Лія Лег «Слідом за птахами. Дорога Вогню» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/sldom-za-ptahami-doroga-vognyu-b84505>

²¹ Лаванда Різ «Уламки паралелі» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/ulamki-parallel-b264387>

²² Ярошенко Ірина «Мереживо снів» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/merezhivo-snv-b124350>

²³ Коваль Ніна «Таємниця старовинного дзеркала» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/tamnicya-starovinnogo-dzerkala-b146908>

²⁴ Давидкін Микола «Війна чемпіонів» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/380>

²⁵ Вирова Вікторія «Коли каміння заговорить» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/koli-kamnnya-zagovorit-b183096>

²⁶ Айя Нея «Нетжеру» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/89>

²⁷ Сеньовська Надія «Прокляття Лади» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/499>

²⁸ Юр'єва Тетяна «Принцип Мебіуса» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/26>

²⁹ Усенко Оксана «Багряна» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/bagryana-b267538>

³⁰ Мартин Ярина «Доля чаклунки» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/529>

³¹ Коваль Ніна «Легенда про втрачене князівство» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/legenda-pro-vtrachene-knyazvstvo-b225439>

фентезі (В. Яремчук «Країна мертвих»³²); гумористичне фентезі (Л. Щеглова «Різдвяна феєрія»³³); романтичне фентезі (М. Доля «Земля дощу»³⁴, Р. Річі «Шлях додому»³⁵, Еллін Криж «Мідне свічадо»³⁶); філософсько-психологічне фентезі (І. Каміказд «По той бік Лісу»³⁷);

2) у реалістичних жанрах – історичний роман (І. Звонк «Гальшка Острозька»³⁸, М. Доля «Тисячу років тому»³⁹); історично-пригодницький любовний роман (Ліна Алекс «Кароліна. Наперекір долі»⁴⁰, К. Асецька «Королева в подарунок»⁴¹, Ю. Бойлук «Коли розквітне лілея»⁴²); авантюрний роман (А. Пахомова, Л. Найдено «Спіймати шахрая»⁴³); детектив (Н. Голубицька «Таємниця Альпійської перлини»⁴⁴); трилер (В. Євтушенко «Любити Емілі»⁴⁵);

³² Яремчук Володимир «Країна мертвих» – Режим доступу: <https://arkush.net/book/694>

³³ Щеглова Лія «Різдвяна феєрія» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/rzdvuana-ferya-b76598>

³⁴ Доля Мар'яна «Земля дощу» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/zemlya-doshchu-b150304>

³⁵ Річі Рената «Шлях додому» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/shlyah-dodomu-b218997>

³⁶ Еллін Криж «Мідне свічадо» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/mdne-svchado-b146082>

³⁷ Каміказд Інна «По той бік Лісу» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/ro-toi-bk-lsu-b231202>

³⁸ Звонк Ірина «Гальшка Острозька» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/galshka-ostrozka-kniga-1-b179765>

³⁹ Доля Мар'яна «Тисячу років тому» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/tisyachu-rokv-tomu-b185393>

⁴⁰ Ліна Алекс «Кароліна. Наперекір долі» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/karolna-naperekr-dol-b177836>

⁴¹ Асецька Кристина «Королева в подарунок» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/koroleva-v-podarunok-b317892>

⁴² Бойлук Юліанна «Коли розквітне лілея» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/koli-rozkvntne-lleya-b91114>

⁴³ Пахомова Анна, Найдено Леся «Спіймати шахрая» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/spimati-shahraya-b329580>

⁴⁴ Голубицька Надія «Таємниця Альпійської перлини» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/tamnicya-alpisko-perlini-b289524>

⁴⁵ Євтушенко Віолетта «Любити Емілі» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/lyubiti-emli-b306176>

бойовик (В. Холод, Т. Мельник «Особиста вендета»⁴⁶); соціальна драма (Є. Скрипець «Заборонене життя»⁴⁷); соціально-психологічна проза (І. Вікторова «Таке дивне кохання»⁴⁸, Л. Найдено «Ластівка»⁴⁹, В. Холод «Віл. Моя боротьба»⁵⁰), психологічна драма (О. Кириченко «Рокеш»⁵¹); романтично-соціальна проза (С. Чайка «Вітаміни для серця»⁵², І. Камікадз «Чванько в баюрі»⁵³); любовний роман (А. Пахомова «Спадщина з сюрпризом»⁵⁴, Л. Щеглова «Мрія метелика»⁵⁵);

3) для дітей та юнацтва – постапокаліптична молодіжна проза (І. Ярошенко «Сходинки»⁵⁶); молодіжне фентезі (Л. Найдено «Шепіт води»⁵⁷, О. Кириченко «Чак. На порозі світу»⁵⁸); героїчна фантастика (Н. Веселкова «Супергерой зі Святошина, або Справедливість у

⁴⁶ Холод Влада, Мельник Тарас «Особиста вендета» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/osobista-vendeta-b331904>

⁴⁷ Скрипець Євгеній «Заборонене життя» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/zaboronene-zhittya-b258487>

⁴⁸ Вікторова Інка «Таке дивне кохання» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/take-divne-kohannya-b239142>

⁴⁹ Найдено Леся «Ластівка» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/lastvka-b264963>

⁵⁰ Холод Влада «Віл. Моя боротьба» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/vl-moya-borotba-b250901>

⁵¹ Кириченко Оксана «Рокеш» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/rokesb187310>

⁵² Чайка Софія «Вітаміни для серця» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/vtamni-dlya-serca-b210101>

⁵³ Камікадз Інна «Чванько в баюрі» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/chvanko-v-bayur-b305230>

⁵⁴ Пахомова Анна «Спадщина з сюрпризом» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/spadshchina-z-syurprizom-b290043>

⁵⁵ Щеглова Лія «Мрія метелика» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/mrya-metelika-b75696>

⁵⁶ Ярошенко Ірина «Сходинки» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/shodinki-b87888>

⁵⁷ Найдено Леся «Шепіт води» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/shept-vodi-b310546>

⁵⁸ Кириченко Оксана «Чак. На порозі світу» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/chak-na-poroz-svtu-b213809>

чорному плащі»⁵⁹), фентезі для підлітків (М. Троянська «О'бранці Змія»⁶⁰, І. Ярошенко «Місячна троянда»⁶¹); казкова притча (А. Гуліна «Вуглинка»⁶²); «чарівна школа» (В. Задорська «Луна Чар та академія магії»⁶³), казки для дітей різного віку (О. Соколюк «Двері в казку»⁶⁴, В. Зайченко «Мишачий король і викрадені подарунки»⁶⁵, В. Задорська «Внучка Баби Яги»⁶⁶, В. Мельник «Авжежки, або Вигнанець Великої Далечіні»⁶⁷, Еллін Криж «Пригоди в Понсляндії»⁶⁸, Стю Слейтерус «Проект №001 «Котофей»»⁶⁹).

Завдяки сучасним можливостям, які надає інтернет, платформи цифрового самвидаву часто стають майданчиками для формування творчих спільнот, які прагнуть реалізації за межами віртуального простору. За авторською ініціативою виходять збірники, об'єднані жанром або тематикою. Такими стали: містика і жахи «9 снів чорної кішки»⁷⁰ (2019), новорічна романтика «Приготуй мені гарячого

⁵⁹ Веселкова Наталя «Супергерой зі Святошина, або Справедливість у чорному плащі» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/supergeroi-z-svyatoshina-abo-spravedlivst-u-chornomu-plashch-b322657>

⁶⁰ Троянська Марія «О'бранці Змія» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/obranc-zmya-b260950>

⁶¹ Ярошенко Ірина «Місячна троянда» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/msyachna-troyanda-b229439>

⁶² Гуліна Анна «Вуглинка» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/vuglinka-b301751>

⁶³ Задорська Вікторія «Луна Чар та академія магії» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/luna-char-ta-akademya-mag-b221443>

⁶⁴ Соколюк Остап «Двері в казку» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/dver-v-kazku-b227797>

⁶⁵ Зайченко Віталій «Мишачий король і викрадені подарунки» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/mishachii-korol-vikraden-podarunki-b233250>

⁶⁶ Задорська Вікторія «Внучка Баби Яги» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/vnuchka-babi-yagi-b175242>

⁶⁷ Мельник Віталій «Авжежки, або Вигнанець Великої Далечіні» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/avzhezhki-abo-vignanec-veliko-dalechn-b207077>

⁶⁸ Еллін Криж «Пригоди в Понсляндії» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/prigodi-v-ponsljandii-b150782>

⁶⁹ Стю Слейтерус «Проект №001 «Котофей»» – Режим доступу: <https://booknet.com/uk/book/proekt-001-kotofei-b146390>

⁷⁰ 9 снів чорної кішки. Збірник оповідань. Київ: Арт Економі, 2019. 230 с.

глінтвейну»⁷¹ (2019), психологічна проза «Різдвяний шепіт»⁷² (2021), романтична проза «Бо кохаю»⁷³ (2021), психологічна фантастична драма «Місто спогадів»⁷⁴ (2021), космічна фантастика «Нурег Jump»⁷⁵ (2021), казки та історії для дітей «Рятуйте! Мене примушують читати»⁷⁶ (2021), містичні оповідання на основі українського фольклору та міфології «Потайсвіт»⁷⁷ (2020) і «Потайсвіт. Інакші»⁷⁸ (2021). Проект «Потайсвіт» був настільки успішним, що отримав підтримку порталу «Букнет», на базі якого відбувся конкурс оповідань, – на конкурс подали твори понад 150 авторів. Оригінально відзначили 30-річницю Дня Незалежності України на сайті «Аркуш», провівши конкурс наукової фантастики «День Незалежності 2120», за підсумками якого також планується видання збірника.

Подібне об'єднання інді-авторів заради створення спільних проектів у майбутньому може стати суттєвим важелем впливу на літературний процес вже у межах книговидання, оскільки змінює підхід до створення книги, а самі автори мають прямий вихід на читачів і вже сформовані аудиторії.

Висновки

Цифровий самвидав в Україні виник в 1998 році, та здебільшого був представлений поетичними творами, переважна більшість українських авторів публікувалася на російських ресурсах, хоча іноді українською мовою. Другим значимим етапом була поява сайту

⁷¹ Приготуй мені гарячого глінтвейну [упорядник Воропаєва Л.]. Київ: видавництво Марка Мельника (видавець ФОП Мельник М.Ю.), 2019. 192 с.

⁷² Різдвяний шепіт / О.Малий, М.Гайдар, Айя Нея та ін. Київ: Арт Економі, 2021. 168 с.

⁷³ Бо кохаю / упорядник Пахомова А. – Київ: видавництво Марка Мельника (видавець ФОП Мельник М.Ю.), 2021. – 104 с.

⁷⁴ Місто спогадів / літоб'єднання «БукБанда». – Київ, 2021. – 108 с.

⁷⁵ НурегJump. Збірник. Київ, 2021. 170 с.

⁷⁶ Рятуйте! Мене примушують читати. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2021. 112 с.

⁷⁷ Потайсвіт / упорядник Пахомова А. Київ: Видавництво Марка Мельника (видавець ФОП Мельник М.Ю.), 2020. 208 с.

⁷⁸ Потайсвіт. Інакші / упорядник Пахомова А. Київ: Видавництво Марка Мельника (видавець ФОП Мельник М.Ю.), 2021. 272 с.

«Гоголівська академія» у 2005-му році, але основною аудиторією на ньому були самі письменники, а публікація великих прозових творів неможлива, що згодом стало причиною занепаду ресурсу. Потужний розвиток український самвидав отримав у 2018-го році і нині має суттєвий вплив на літературний процес в цілому. Серед самвидавних українських ресурсів найбільшу увагу привертають «Букнет» та «Аркуш», оскільки на них опубліковані прозові твори понад тисячі авторів та наявна велика читацька аудиторія.

На творчість молодих авторів мають вплив національні і глобальні процеси. Відбуваються свідомий відхід від домінуючих в імперському просторі тематики і стилістики та перехід на українську мову. У творчості молодих українських прозаїків, які використовують цифровий самвидав для комунікації з читачем, майже не присутні постмодерні впливи, а їхні твори чітко діляться на стереотипно-шаблонні та якісні жанрові, при тому обидва напрямки належать до масової літератури, що створює світоглядну конкуренцію і сприяє подальшому розвитку літературного процесу. Класичний канон має вплив на творчість цих авторів, але він не є основним. Набагато більше на їхню стилістику і тематику впливають глобальні процеси, зокрема, вплив кінематографу на масову літературу, що також може проявлятися як тиражування шаблону (спрощення), так і в формі системного сюжетного і психологічного ускладнення текстових структур. Зважаючи на це, можна говорити, що цифровий самвидав в Україні наразі значно більше відтворює світові антипостмодерні тенденції, ніж традиційне книговидання, що є цікавим феноменом і має бути досліджене окремо.

Великий вплив на творчість українських авторів має комунікація з читачем, коли читач може впливати на творчий процес й іноді ідеї та сюжети письменника, що є неоднозначним процесом і також потребує додаткового осмислення. Також, щоб бути успішними у цифровому самвидаві, автори нерідко дотримуються відповідних текстових форм: поділ роману на фрагменти, які імітують поділ на розділи; публікація твору «в процесі» написання; несвідома насиченість інформаційним шумом; звернення до письма від першої особи тощо.

Нині цифровий самвидав представлений всією палітрою жанрів: від фантастики (наукова фантастика, фентезі, містична проза тощо) до реалізму (історичний, любовний, соціальний, психологічний роман, детектив, трилер та ін.). Розвиток має і література для дітей та юнацтва, особливо молодіжна проза, хоча дещо менший у порівнянні з творами для старшої аудиторії, яка звикла читати електронні книги. У кожному жанрі бачимо оригінальні повісті і романи з цікавими сюжетами, що якісно не поступаються опублікованим за посередництвом видавництв. Останнє дає можливість говорити про появу в Україні письменників, які можуть бути «інді-авторами», що відповідає глобальним змінам у книговиданні. У статті введено у дискурс імена понад сорока таких авторів, які працюють у різних жанрах.

Український цифровий самвидав активно розвивається і має велике поле для подальших досліджень. Зважаючи на економічну, соціальну та пандемічну світоглядну кризи, вплив цифрових видань на суспільство буде тільки посилюватися, що робить творчість молодих українських авторів ще більш цікавим об'єктом для вивчення тенденцій у формуванні нового літературного канону.

Література

- Бандальєр, Г. (2007). Книга versus Інтернет. *Вісник Національної академії наук України*, 3, 51–59.
- Гаврилюк, Н.І. (2018). Поезія кінця ХХ – початку ХХІ ст.: простір свободи чи простір свавілля? *Вісник Харківського національного університету. Серія: Філологія*, 78, 155–159.
- Герасименко, Н. (2010). Мережева література: нова форма чи зміст? *Слово і Час*, 10, 64–71.
- Данилевич, М.М., Брожина, О.З. (2019). Аматорська поезія інтернету: художня своєрідність жіночої інтимної лірики. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. Літературознавство*, 50, 28–48.
- Женченко, М. (2016). Цифровий самвидав: бізнес-моделі на шляху до інклюзивної видавничої індустрії. *Освіта регіону. Політологія*.

- Психологія. Комунікації*, 2(43), 94–100. Режим доступу: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Osvita_regionu/osvita_regioniv_2_2016.pdf.
- Женченко, М. (2018). *Цифрові трансформації видавничої галузі*. Київ: Жнець.
- Завадський, Ю. (2006). *Типологія й поетика мережевої літератури і сучасне західне літературознавство*. Автореф. дис. канд. філол. наук. Тернопіль.
- Кузьмук, І.В. (2014). Самвидав як перспективний напрям для традиційного книговидавництва. *Наукові записки Інституту журналістики*, 55, 106–110.
- Кухтик, М.А. (2020). Літературна творчість у мережі: від особистих блогів до спільнот авторів. *Київський університет ім. Бориса Грінченка. Роботи студентів магістратури Інституту філології (Т. 5)*. Режим доступу: <http://www.masters.kubg.edu.ua/index.php/if/article/viewFile/510/458>.
- Лозинський, А. (2015). Автор і видавець у епоху цифрових комунікативних технологій (на прикладі українських реалій). *Studia o Książce i Informacji*, 34, 109–121. Режим доступу: <https://wuwf.pl/bibl/article/download/1733/1684/&usg=AOvVaw0P7DEHG9zXvTCkxY-ABhmm>.
- Павлюк, Х.Б., Кондрацька, П.О. (2016). Сенс і знаки експериментальної поезії: шляхи декодування та множинність прочитання. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Філологія. Літературознавство (Т. 276)*, 264, 92–96. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2016_276_264_17.
- Подолька, Н.С., Теницька, Д. (2019). Український авторський портал як інструмент для комунікації авторів з аудиторією. *Матеріали п'ятнадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти» (м. Суми, 22–23 травня 2019 р.)* 29–33. Суми: Сумський державний університет.
- Пожарицька, О. (2021). Візуальне мистецтво та відеогра як витoki нових жанрів дигітальної поезії. *Лінгвістичні студії*, 41, 225–234.

- Починок, Ю.М. (2015). *Українська експериментальна поезія кінця ХХ – початку ХХІ століття: текст, контекст, інтертекст*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
- Руда, Т.П. (2008). Художня культура в умовах глобального розвитку ЗМК. *Слов'янський світ*, 6, 180–202. Київ: ІМФЕ НАН України. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17986/11-Ruda.pdf>.
- Чередник, Л.А. (2017). Інтернет-література як феномен ХХІ століття. *Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Інформація та соціум»*. Вінниця: ДонНУ. 32–34.
- Шпетна, С.А. (2019). Інтернет-щоденник як інструмент зміни в авторській і читацькій свідомості. К.Д. Глуховцева (Ред.). *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слобожанська бесіда – 12. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності» (м. Старобільськ, 7–8 листопада 2019 р.)*. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 222–228.

References

- Bandalier, H. (2007). Knyha versus Internet [Book versus the Internet]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 3, 51–59 [in Ukrainian].
- Havryliuk, N.I. (2018). Poeziia kintsia XX – pochatku ХХІ st.: prostir svobody chy prostir svavillia? [Poetry of the late XX – early XXI century: the space of freedom or the space of arbitrariness?]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Filolohiia – Bulletin of Kharkiv National University. Series: Philology*, 78, 155–159 [in Ukrainian].
- Herasymenko, N. (2010). Merezheva literatura: nova forma chy zmist? [Online literature: new form or content?]. *Slovo i Chas – Word and Time*, 10, 64–71 [in Ukrainian].
- Danylevych, M.M., Brozhyna, O.Z. (2019). Amatorska poeziia internetu: khudozhnia svoieridnist zhinochoi intymnoi liryky [Amateur poetry of the Internet: the artistic originality of women's intimate lyrics]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Ser. Literaturoznavstvo – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University. Ser. Literary Studies*, 50, 28–48 [in Ukrainian].

- Zhenchenko, M. (2016). Tsyfrovyi samvydav: biznes-modeli na shliakhu do inkluzyvnoi vydavnychoi industrii [Digital samizdat: business models on the way to an inclusive publishing industry]. *Osvita rehionu. Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii – Education of the region. Politology. Psychology. Communications*, 2(43), 94–100. Retrieved from https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Osvita_regionu/osvita_regioniv_2_2016.pdf [in Ukrainian].
- Zhenchenko, M. (2018). *Tsyfrovi transformatsii vydavnychoi haluzi [Digital transformations of the publishing industry]*. Kyiv: Zhnets [in Ukrainian].
- Zavadskyi, Yu. (2006). Typolohiia y poetyka merezhevoi literatury i suchasne zakhidne literaturoznavstvo [Typology and poetics of online literature and modern Western literary criticism]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
- Kuzmuk, I.V. (2014). Samvydav yak perspektyvnyi napriam dlia tradytsiinoho knyhovydannia [Samvydav as a promising area for traditional book publishing]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky – Scientific Notes of the Institute of Journalism*, 55, 106–110 [in Ukrainian].
- Kukhtyk, M.A. (2020). Literaturna tvorchist u merezhi: vid osobystykh blohiv do spilnot avtoriv [Literary creativity online: from personal blogs to communities of authors]. *Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Roboty studentiv mahistratury Instytutu filolohii – Kyiv University named after Borys Hrinchenko. Works of master's students of the Institute of Philology (Vol. 5)*. Retrieved from <http://www.masters.kubg.edu.ua/index.php/if/article/viewFile/510/458> [in Ukrainian].
- Lozynskiy, A. (2015). Avtor i vydavets u epokhu tsyfrovyykh komunikatyvnykh tekhnolohii (na prykladi ukrainskykh realii) [Author and publisher in the era of digital communication technologies (on the example of Ukrainian realities)]. *Studia o Studia o Ksiqzce i Informacji*, 34, 109–121. Retrieved from <https://wuwr.pl/bibl/article/download/1733/1684/&usg=AOvVaw0P7DEHG9zXvTCkxY-ABhmm> [in Ukrainian].
- Pavliuk, Kh.B., Kondratska, P.O. (2016). Sens i znaky eksperymentalnoi poezii: shliakhy dekoduvannia ta mnozhynnist prochytannia [Meaning and signs of experimental poetry: ways of decoding and multiplicity of reading]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra*

- Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia». Seriia: Filolohiia. Literaturoznavstvo – Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex. Series: Philology. Literary Studies (Vol. 276), 264, 92–96. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2016_276_264_17 [in Ukrainian].*
- Podoliaka, N.S., Tenytska, D. (2019). Ukrainskyi avtorskyi portal yak instrument dlia komunikatsii avtoriv z audytoriiu [Ukrainian author's portal as a tool for authors' communication with the audience]. Proceedings from TSAPE' 16: *Piatnadtsiata Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsia «Zhurnalistska osvita v Ukraini: svitovi profesiini standarty» – The Fifteenth All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Journalism Education in Ukraine: World Professional Standards» (Sumy, May 22–23, 2019)*. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet. 29–33 [in Ukrainian].
- Pozharytska, O. (2021). Vizualne mystetstvo ta videohra yak vytoky novykh zhanriv dyhitalnoi poezii [Visual art and video games as the origins of new genres of digital poetry]. *Linhvistychni studii – Linguistic Studies*, 41, 225–234 [in Ukrainian].
- Pochynok, Yu.M. (2015). *Ukrainska eksperymentalna poeziia kintsia XX – pochatku XXI stolittia: tekst, kontekst, intertekst [Ukrainian experimental poetry of the late XX – early XXI century: text, context, intertext]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
- Ruda, T.P. (2008). Khudozhnia kultura v umovakh hlobalnoho rozvytku ZMK [Art culture in the conditions of global development of ZMK]. *Slovianskyi svit – Slavic world*, 6. Kyiv: IMFE NAN Ukrainy. 180–202. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17986/11-Ruda.pdf> [in Ukrainian].
- Cherednyk, L.A. (2017). Internet-literatura yak fenomen XXI stolittia [Internet literature as a phenomenon of the XXI century]. Proceedings from TSAPE' 16 *II Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsia «Informatsiia ta sotsium» – II International Scientific and Practical Conference «Information and Society»*. Vinnytsia: DonNU. 32–34 [in Ukrainian].
- Shpetna, S.A. (2019). Internet-shchodennyk yak instrument zminy v avtorskii i chytatskii svidomosti [Internet diary as a tool for change in the author's and reader's consciousness]. In K.D. Hlukhovtseva (Eds.). Proceedings

from TSAPE' 16: *Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsia «Slobozhanska beseda – 12. Linhvistyka tekstu i vyvchennia ukrainskoi mentalnosti» – The All-Ukrainian scientific-practical conference «Slobozhanskaya Conversation – 12. Linguistics of the text and the study of the Ukrainian mentality» (Starobilsk, November 7–8, 2019)*. Starobilsk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka» 222–228 [in Ukrainian].

Рукопис статті отримано 28 серпня 2021 року

Рукопис затверджено до публікації 17 листопада 2021 року

Інформація про автора

Дев'ятко Наталія Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР; вул. В. Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна; e-mail: natalia_ptah@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0162-1194>

Devyatko Natalia V., Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Philosophy Department of Communal institution of higher education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, Ukraine; e-mail: natalia_ptah@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0162-1194>.